

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ЧИННИКИ ПІДРУЧНИКОТВОРЕННЯ В УКРАЇНІ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХХ СТОЛІТТЯ

Стаття подає історико-педагогічний аналіз етапів підручникотворення у другій половині ХХ століття в УРСР. Зокрема, увага приділена змісту навчальних підручників з читання для дітей молодшого шкільного віку як важливого періоду формування світогляду майбутніх громадян. Автор виокремлює етапи становлення змісту навчальних підручників відносно суспільно-політичних вимог, дає оцінку їх виховним впливам. Також проаналізовано процес впровадження теорії розвивального навчання як інновації в освітній діяльності, підкреслено її вагомість як психолого-педагогічного чинника у формуванні самостійного мислення.

Ключові слова: зміст шкільної освіти, підручникотворення, соціальні чинники, психолого-педагогічні вимоги.

Постановка проблеми. Сучасні тенденції розвитку української освіти та її реформування потребують оновлення змісту освіти, вимагають критичного аналізу досвіду минулого з метою аналізу розроблених тенденцій, що дасть змогу не лише розвинути прогресивні ідеї, позитивні надбання, а й уникнути помилок та прорахунків.

Якість шкільних підручників залежить від багатьох чинників. Домінуючими серед них є соціальні та психолого-педагогічні. Соціальні чинники надають змогу переосмислити глобальні цілі загальноосвітньої підготовки учнів, що передбачає на сучасному етапі складну діалектичну єдність загальнолюдського і національного; його відображення у теоретико-методологічних підходах до розробки змісту шкільної освіти; науково-обґрунтований відбір цього змісту для певних вікових категорій учнів; його повноцінну репрезентацію у шкільних підручниках як змістовій моделі процесу навчання.

Психолого-педагогічні чинники детермінують структуру і тривалість загальноосвітньої школи та регламентують відбір змісту освіти для певної вікової категорії учнів, а він втілюється у підручниках як основних носіях цього змісту. Провідну роль у даному процесі відіграють вчителі, вихователі, батьки, громадськість. Ці групи чинників тісно взаємопов'язані та взаємозумовлені.

Аналіз останніх досліджень. Проблемами оновлення змісту початкової освіти в Україні займалися відомі методисти та співробітники лабораторії початкового навчання – Н.Скрипченко [11], Т.Горбунцова, О.Шинкаренко, Л.Нарочна, Г.Костюк [5], М.В.Богданович [1], О.Сухомлинська [12], Я.Колдюк [2], Л.Занков, Д.Ельконін, В.Давидов, О.Пишкало [7], О.Савченко[11] та ін.

Виходячи з установки про те, що “більш як сімдесятилітній радянський етап розвитку педагогічної науки й шкільної практики неправомірно розглядати як єдиний моноліт – адже наука пройшла певні, хоча й далеко не рівнозначні етапи свого розвитку, має свої і дуже значні (бо їх знає і вивчає весь світ) досягнення” [12; 42].

Зв'язок роботи з науковими планами, програмами, темами. Дослідження виконано у відповідності до наукової теми кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка “Українська освіта в контексті трансформаційних суспільних процесів” (Державний реєстраційний номер 01084007644).

Формування цілей статті. Метою статті є теоретичний аналіз процесу підручникотворення в початковій освіті у другій половині ХХ ст. Визначення чинників, які сприяли прогресивним тенденціям у підготовці реформи середньої школи у 60-х роках та зміни змістового наповнення читанок для дітей початкової школи.

Виклад основного матеріалу. У процесі підручникотворення для початкової школи вчений Я. Колдюк у періоді з 1960 по 2000 роки виділив два етапи: I етап – розвиток підручникотворення в початковій освіті у 60 – 80-х роках ХХ століття. Саме в цей час

розпочинаються комплексні дослідження шкільного підручника; початок 60-х років тісно пов'язаний з підготовкою реформи школи та зумовлений розробкою нових концепцій змісту загальної середньої освіти (їх автори – вчені АПН СРСР та ініціативний колектив “ВНІК”). Цей етап – підручникові забезпечення початкової школи в умовах державної незалежності України – початок 90-их років ХХ століття – 2000 рік – зумовлений реформуванням національної системи освіти після проголошення державної незалежності, передбачав “приведення системи у відповідність до нових соціально-економічних цілей, життєвих реалій, особливо потреб державотворення, її розвиток відповідно до Конституції України та Закону про освіту, забезпечення національного характеру і водночас конкурентоспроможності української освіти на світовому ринку” [2; 120 – 121].

Ім'я відомого вченого Л.В.Занкова тісно пов'язане з проблемою навчання і розвитку молодших школярів. У 1957 році під його керівництвом була розпочата розробка експериментальної дидактичної системи початкового навчання: розвиток аналізуючого спостереження, абстрактного мислення та практичних дій, оскільки “ці три лінії: чуттєвий досвід, пізнання сутності явищ, розв'язання практичних завдань...належать до найважливіших сторін загального розвитку” [5; 16].

Система Л.В.Занкова відрізняється від традиційної наступними дидактичними принципами навчання на високому рівні труднощів; провідна роль теоретичних знань; у вивченні програмового матеріалу йти вперед швидким темпом; усвідомлення школярами процесу учіння; систематична робота над розвитком усіх учнів, у тому числі й найслабших [5; 140]. Узагальненням досвіду роботи в експериментальних класах стало створення єдиної методичної системи початкового навчання, яка дозволяє конструювати єдину систему підручників.

Переосмислення функцій початкової школи відбулося у зв'язку з переходом до загальної обов'язкової спочатку семирічної, а потім восьмирічної освіти, коли вона втратила свою функціональну самостійність і стала лише фундаментом для подальшого навчання. Вчені констатували такий факт, що зміст шкільного навчання залишився по суті незмінним. Останній раз його вдосконалення проводилося в кінці 50-х років шляхом механічного додавання нових відомостей, які відображали певною мірою останні досягнення науки. Оскільки застарілий матеріал майже не вилучався з підручників, – такий підхід викликав їх значне перевантаження. Характерними рисами тогочасного змісту вважаються наступні ознаки: вузький практицизм, уникнення найелементарніших теоретичних узагальнень, ідеологічна спрямованість.

Вже на початку 60-х років назріла об'єктивна потреба реформування початкової школи, що дало право вченим назвати даний період етапом безпосередньої підготовки перебудови школи. Для забезпечення належної теоретико-методичної бази реформи, в НДІ педагогіки України було створено спеціальний відділ початкового навчання (1955), одним із ініціаторів відкриття якого виступив відомий дослідник проблем дидактики початкової школи В.І.Помагайба. Н.Ф.Скрипченко.

У 1962 р. була прийнята постанова ЦК КП України і Ради Міністрів Української РСР “Про стан підготовки та видання підручників і навчальних посібників для загальноосвітніх шкіл Української РСР”, у якій вказувалося на наявність серйозних прорахунків, що мали місце у підготовці та виданні навчальної літератури.

Грунтовно аналізувалися причини, що зумовили такий стан справ у підручникомстворенні. Зокрема зазначалося, що частина підручників і навчальних посібників створювалася поспішно, без серйозної апробації у школах; не визначені педагогічні вимоги до них відповідно до вікових особливостей учнів; мало залучаються до створення підручників кращі вчителі, провідні методисти; не забезпечено своєчасної розробки стабільних навчальних програм. Саме остання причина зумовила те, що “розміщення навчального матеріалу в ряді підручників не відповідає послідовності, встановленій програмами, частина з них щороку переробляється або видається лише на один-два роки, що викликає нераціональні витрати державних коштів і паперу” [8; 4].

Для того щоб усунути зазначені недоліки, починаючи з 1962 року проводилися конкурси на створення “основних оригінальних підручників для загальноосвітніх шкіл”. З 1965 р. в Україні поживалася підготовка переходу початкової школи на 3-річний термін навчання. Для цього були розроблені нові навчальні програми, поурочне планування з кожного розділу програми (мов, читання, математики), реконструйовано зміст навчання. Широку програму послідовного вдосконалення змісту освіти описано в постанові ЦК КПРС і Ради Міністрів СРСР “Про заходи дальшого поліпшення роботи середньої загальноосвітньої школи” (1966), яка визначила такі пріоритети: привести зміст освіти у відповідність з вимогами розвитку науки, техніки і культури; забезпечити наступність у вивченні основ наук, більш раціональний розподіл навчальних матеріалів за роками навчання; встановити початок систематичного викладання основ наук з четвертого року навчання; подолати переважання учнів навчальним матеріалом.

У 1967/68, 1968/69, 1969/70 навч. роках проводилася експериментальна перевірка нових програм і підручників для 1 – 3 класів. Проведення експерименту мало довести педагогічну доцільність побудови нових підручників і посібників для початкових класів; перевірити відповідність змісту навчального матеріалу новим програмам, рівневі підготовки і розвитку учнів та ін. [1; 6]. З цією метою були підготовані спеціальні підручники та навчальні посібники, зокрема “Читанка” (експериментальні матеріали для читання) – 1 кл. (укл. Т.Ю.Горбунцова, Н.Ф.Скрипченко, О.Ф.Шинкаренко).

У 1969/70 навч. році перші класи шкіл республіки перейшли на навчання за новими програмами і підручниками. Цьому процесу сприяла велика підготовча робота: була проведена дворічна масова експериментальна перевірка доступності для учнів нового змісту навчання; видано нові програми і підручники для першого класу; видавництвом “Радянська школа” випущено бібліотечку методичної літератури на допомогу вчителям перших класів; підготовлено таблиці, карти для самостійної роботи, дидактичні матеріали, створено десять назв діафільмів та ін. Методичну допомогу вчителям надавав журнал “Початкова школа”. Проблеми переходу вітчизняної початкової школи на новий зміст освіти детально аналізувалися на колегії Міністерства освіти Української РСР (1970) і знайшли відображення у відповідній постанові. У цей час продовжувалася експериментальна перевірка нових програм і підручників для других класів (у всіх школах одного з районів кожної області), а також для третіх (у школах Калужького району Івано-Франківської та Павлоградського Дніпропетровської областей). У даних класах експериментувалися підручники, видані в 1968 – 1969 роках: “Читанка” – 2 кл. (авт. Т.Ю.Горбунцова, О.І.Маркова, Н.Ф.Скрипченко, Н.С.Ткаченко), 3 кл. (авт. Л.К.Балацька, Т.Ю.Горбунцова, М.М.Міронов).

Процес удосконалення нового змісту навчання не призупинився навіть після його запровадження: періодично готувалися рекомендації про вилучення ускладненого матеріалу із програм та підручників (перші такі вказівки на загальносоюзному рівні було направлено у школи уже в 1971/1972 навч. році, а останні – через 16 років після запровадження). У 1970 році у Києві відбувається Міжреспубліканський симпозиум. Тут вперше на науковому рівні було продемонстровано та проаналізовано результати навчання молодших школярів за експериментальними програмами 1969 року. Такі відомі вчені як Д.Б.Ельконін, Г.С.Костюк, Н.О.Менчинська оцінили нові програми позитивно, зазначивши, що вони надають ширші можливості для розвитку учнів. Серед перспективних напрямів дослідження було виділено проблему формування в молодших школярів “прийомів самостійної розумової діяльності”. Цю ж думку вчені представили на Всесоюзній нараді з проблем початкового навчання та виховання (1975): на майбутнє варто, “давши класифікацію інтелектуальних умінь, визначити їх місце у програмі з кожного навчального предмета, а потім розробити методику їх формування у школярів різних класів” [4; 40]. Приблизно у цей же період прозвучала ідея про необхідність включення у підручники прийомів навчальної діяльності, тобто тих способів, “якими учні виконують навчальну роботу і які об’єктивно виражаються в переліку дій, що вказують, як виконувати дану роботу, у вигляді правил, інструкцій, рекомендацій

тощо”. Відповідно до цих вимог, вчені все більше звертають увагу на процесуальні аспекти навчання.

Експериментальна перевірка нових програм та підручників для початкової школи завершилась у 1970/71 навч. році. Результати перевірки засвідчили, що абсолютна більшість учнів експериментальних класів цілком задовільно засвоїла навчальний матеріал за новими програмами. Низка постанов уряду про школу, які були прийняті у 60-70-х роках, орієнтували науковців і практиків на необхідність підготовки стабільних високоякісних підручників і методичних посібників, які б відображали рівень досягнень науки і виробництва й відповідали навчальним програмам.

Проблемами оновлення змісту початкової освіти в Україні займалися відомі методисти та співробітники лабораторії початкового навчання – Н.Ф.Скрипченко, Л.К.Нарочна, Г.П.Коваль, Т.Ю.Горбунцова, М.В.Богданович та ін. Вони публікували у новоствореному журналі “Початкова школа” (1969) експериментальні програми, календарне планування з читання, мови, математики, природознавства. Міністерство освіти УРСР розробило план переходу шкіл на нові програми, а також план видання підручників і навчальних посібників. Відбулося суттєве вдосконалення та поліпшення підручників для початкової школи. До їх створення було залучено кращих викладачів факультетів педагогіки і методики початкового навчання педвузів, кращих учителів-практиків.

У 1975 році у Києві відбулась науково-практична конференція з проблем підручника для початкової школи, яка стала надзвичайно важливою подією у процесі національного підручникотворення. Участь у ній взяли науковці, автори підручників, представники видавництв, у тому числі й члени загальносоюзного видавництва “Просвещение” [13; 90]. Не зважаючи на позитивні надбання виступаючі вказували і на основні недоліки шкільних підручників: відсутність наступності між підручниками для початкової школи і програмою навчання й виховання у дитячому садку; несміливе впровадження проблемно-пошукових методів подачі навчального матеріалу; незначна кількість завдань, які стимулюють мислительну діяльність молодших школярів, спонукають до висловлення власних думок; сухість, заакадемізованість навчального матеріалу, слабкий емоційний вплив статей, тощо. Також не вирішена проблема формування в учнів уміння працювати з книгою, вироблення навичок самостійного учіння. У зв’язку з цим пропонувалося формулювати у підручниках суперечливі запитання, націлювати вчителів на зіставлення протилежних відповідей; включати завдання ігрового характеру; добирати тексти з психологічними конфліктами, зіткненням характерів, з позитивними і негативними прикладами поведінки героїв. Схвалили спробу поурочної побудови підручників.

Отже, скорочення тривалості навчання в початковій школі – не єдиний і не основний результат її перебудови, хоча деякі вчені намагалися акцентувати увагу на даному факті як принципово новому явищі у світовій шкільній практиці [7; 25]. Нову 3-річну початкову школу було введено з метою посилення її впливу на загальний розвиток учнів, а основним засобом розв’язання поставленого завдання вважалося збільшення “питомої ваги теоретичного змісту” (Д.Б.Ельконін). Йшлося не про прискорення темпів вивчення програмового матеріалу, а про його раціоналізацію, яка полягала в тому, щоб “знайти у самому викладі матеріалу ті “внутрішні ресурси”, за допомогою яких може бути підвищений рівень засвоєння знань” [5; 24].

Але згодом науковці та вчителі-практики визнали той факт, що початкова школа була перевантажена ускладненим матеріалом. Д.Ельконін зробив ґрунтовний аналіз труднощів, пов’язаних із засвоєнням молодшими школярами нових навчальних програм. На думку відомого психолога, причини їх виникнення полягали у наступному: по-перше, нові теоретичні відомості введені аплікативно, без належного взаємозв’язку між собою, що ускладнило формування понять, відповідних умінь та навичок; по-друге, порушено єдність змісту і методів навчання (під час запровадження оновленого змісту використовувалася стара, традиційна методична система).

Зосередивши зусилля на розробці змісту освіти, вчені не достатньо уваги приділяли методиці його реалізації у навчальному процесі. Також відчувалася потреба у збільшенні часу, який необхідний для засвоєння оновленого змісту освіти. Його можна було збільшити, знизивши вік вступу дитини до школи. У зв'язку з цим в дошкільних закладах і при загальноосвітніх школах почали виникати так звані “класи для шестиліток” (їх ще називали підготовчими, нульовими). У 1977 році було розпочато експеримент з навчання дітей 6-річного віку, організований МО УРСР та НДІ педагогіки УРСР. При Інституті педагогіки була створена лабораторія з проблем навчання і виховання дітей 6-річного віку, яка виконувала основну роботу з розробки навчально-методичного забезпечення для таких класів. За період діяльності лабораторії (1976 – 1985), як свого часу зазначала її керівник Н.Ф.Скрипченко, було підготовлено ряд програм українською і російською мовами, підручники – букварі (20 видань), ціла низка дидактичних, навчальних і методичних посібників. Вагомий внесок у дослідження зробив В.О.Сухомлинський, який поділився своїм досвідом підготовки сільських 6-річних дітей до шкільного навчання.

Н.Ф.Скрипченко та М.С.Вашуленко підготували для першокласників, які відвідували підготовчі класи, новий перехідний підручник “Читаночку”. Він був розрахований на учнів – випускників підготовчих класів упродовж перших трьох місяців навчання, протягом якого оволодівали грамотою першокласники, які не вміли читати; якщо ж група укомплектована з випускників підготовчого класу, то радили розпочинати роботу з читання відразу за “Читаночкою” [11; 44]. Заслуговує на увагу і той факт, що відповідно до постанови ЦК КПРС і Ради Міністрів СРСР “Про перехід на безплатне користування підручниками учнями загальноосвітніх шкіл” (1977) з вересня 1978 року розпочався поетапний перехід на безплатне користування підручниками: у 1978 році – учні підготовчих та перших класів, а в 1979 році – других і третіх.

Вагомий внесок у розвиток педагогічної науки у 80-х роках зробили праці з методології та теорії змісту шкільної освіти, таких відомих вчених як В.В.Краєвського, В.С.Ледньова, І.Я.Лернер, М.М.Скаткіна. Розглядаючи зміст освіти як аналог соціального досвіду людства, науковці розширили склад його компонентів, увівши до них, крім традиційних знань, умінь та навичок, досвід творчої діяльності та досвід емоційно-ціннісного ставлення до світу. У центр навчання та виховання була поставлена особистість учня з його потребами, інтересами, прагненнями. До того ж, не минули увагу вчених, авторів підручників процесуальні аспекти навчання, що сприяло реалізації його розвивальної функції. “Центральним завданням початкового навчання і виховання” було визначено здатність формування у молодших школярів умінь вчитися і самостійно оволодівати знаннями [9; 4].

На початку 80-х років тривало безплатне забезпечення молодших школярів підручниками. У 1982 році розпочався повторний цикл їх фондування виданням книжок для 1 класу, а у 1983 році видано підручники для 2 – 3 класів. У цей же період було вперше підготовлено “Буквар” (авт. Н.Ф.Скрипченко, М.С.Вашуленко) для експериментальних класів, а також “Чутанка” – 1кл. (авт. Н.Ф.Скрипченко, О.Я.Савченко, Г.С.Ковальчук). Головною особливістю експериментальних підручників було те, що основний програмовий матеріал учні мали засвоїти на уроці, що і зумовлювало своєрідність їх побудови: “Матеріал першої теми у різних варіантах повторюється в усіх наступних і поповнюється новими даними відповідно до програми” [3; 78].

Але, беручи до уваги цілу низку вагомих здобутків, галузь початкової освіти все ж вимагала покращення, про що свідчила критика чинних нормативних документів: “масовий досвід застосування таких підручників показав, що наявність у них методичних вказівок для вчителя стала однією із причин перевантаження процесу навчання” [7; 24].

У 1984 р. із прийняттям “Основних напрямків реформи загальноосвітньої і професійної школи” розпочався новий етап розвитку початкової ланки освіти: до першого класу почали приймати дітей з шести років; тривалість навчання збільшилась на один рік.

У період 80-х років існувало два типи початкових шкіл – 3-річна та 4-річна. На майбутнє планувався поступовий перехід до 4-річної початкової школи, однак різновид

школи значною мірою залежав від ситуації в районі, де вона знаходилася, а вибір – від запитів і уподобань батьків. У 1985 році МО СРСР прийняли навчальні програми для 1 – 4 класів за для забезпечення нового змісту початкової освіти для шестиліток. Саме ці програми були взяті за основу розробки програм у союзних республіках. Вони мали визначити обов'язків для всіх освітній та виховний рівень, показати раціональні шляхи і засоби його досягнення, охарактеризувати в загальних рисах методичну систему навчального предмета. Запровадження нової рубрики “Вимоги до знань, умінь та навичок учнів” сприяло зміцненню знань і формулюванню предметних умінь та навичок. Великих змін було досягнуто також і у змісті початкової освіти в Україні, зокрема, як додаток до “Букваря” було видано (1986) навчальний посібник М.С.Вашуленка, В.Ф.Вашуленко “Читаємо самі” (дидактичні матеріали).

Уперше в Україні у 70-80-х роках букварі формувалися на науковому ґрунті: на результатах дослідження частотності вживання звуко-букв в усному і писемному мовленні; на основі аналітико-синтетичного методу навчання грамоти (звуковий аналітико-синтетичний метод повернули у школу букварі Л.П.Деполович, Н.О.Гов'ядовської, Б.С.Саженьюка та М.Т.Саженьюк, за якими навчалися у 30-70-х роках); на національній ідеї (буквар для шкіл з українською мовою навчання створювався як перша книга, яка покликана формувати в дитини національну свідомість). А вже у 1989/90 навч. році завершився перехід на 4-річний термін навчання.

У даний період було випущено своєрідні хрестоматії кращих художніх творів для молодших школярів: збірник творів для самостійного читання “Веснянка” (1 кл.; 1981, 1985); книгу для позакласного читання в першому класі “Джерельце” (1984); збірник творів для позакласного читання у другому класі “Струмочок” (1980-1985), у третьому класі – “Криничка” (1977).

Висновки. Проблема підручникотворення займала одне із основних місць в колах освітянських керівників. Про це свідчать конкурси на нові підручники, які проводилися, теоретико-методична співпраця науковців, дитячих письменників, педагогів у процесі написання підручників.

Отже, процес поетапних реформ освіти в 1960 – 1990 рр. оптимізував процес підручникотворення у галузі початкової освіти України, про те суттєвих змін у методологічних і змістових аспектах не відбулося. У підручниках були присутні недоліки: спрощені виховні твори, велика кількість перекладних творів, які втрачають змістове наповнення, перевантаження ідеологічно спрямованими текстами. Також мали місце такі недопрацювання як: не була до кінця розв'язана проблема наступності змісту і методів навчання між 1 – 3 класами та 4 класом; не відчувався зв'язок між дошкільниками та молодшими школярами. На думку науковців, ці недоліки були зумовлено і тим, що існував певний різнобій в роботі комісій з підготовки програм для дошкільного та початкового навчання і комісій, які займалися програмами систематичних курсів. У зв'язку з цим початкова школа залишалася перевантаженою, навчальний матеріал ускладненим і недоступним для багатьох молодших школярів. Наприкінці 80-х років розпочалася побудова змісту шкільної освіти на оновлених методологічних засадах, а інтегруючою змістовою основою підручників для початкової школи, особливо для предметів гуманітарного циклу, стала національна ідея, українознавство.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Богданович М.В., Скрипченко Н.Ф. Трирічний експеримент завершено // Початкова школа. – 1970. – №11. – С. 4 –11.
2. Кодлюк Я. Розвиток підручникотворення в початковій освіті України в 60 – 80-х роках ХХ століття // Шлях освіти. – 2003. – №1. – С. 50-54.
3. Кодлюк Я. Розвиток підручникотворення у галузі початкової освіти України в умовах державної незалежності // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету (Серія: Педагогіка). – 2002. – №11. – С. 23 – 27.

4. Лазаревський В.В. Підручники для початкових класів // Початкова школа. – 1983. – №10. – С.77 – 78.
5. Научно-методический анализ учебного комплекта пособий для 1 класса одиннадцатилетней общеобразовательной школы республик СССР / АПН СССР, НИИ СиМО; Пышкало А.М. и др. – М., 1986. – 160с.
6. Обучение и развитие младших школьников: Мат-лы межреспубликанского симпозиума / Под ред. Г.С.Костюка. – К., 1970. – 407с.
7. Основні напрямки вдосконалення початкового навчання і виховання в школах УРСР у світлі рішень XXVI з'їзду КПРС і XXVI з'їзду Компартії України // Початкова школа. – 1983. – №7. – С. 32 – 43.
8. Пышкало А.М. Некоторые проблемы совершенствования начального обучения // Советская педагогика. – 1972. – №2. – С. 23 – 29.
9. Про стан підготовки та видання підручників і навчальних посібників для загальноосвітніх шкіл Української РСР // Збірник наказів та інструкцій Міністерства освіти Української РСР. – 1962. – №12. – С.4 – 8.
10. Совершенствование обучения младших школьников / Под ред. А.М.Пышкало. – М.: Педагогика, 1984. – 128с.
11. Смолянець В.В. Нові підручники для 1 – 4 класів // Початкова школа. – 1990. – №5. – С. 73 – 76.
12. Н.Ф.Скрипченко, О.Я.Савченко Читанка. Підручник для 2 класу чотирирічної початкової школи. Частина друга // Радянська школа. – К., 1987. – 143с.
13. Сухомлинська О. Концептуальні засади розвитку історико-педагогічної науки в Україні // Шлях освіти. – 1999. – №1. – С. 41 – 45.
14. Черкаський В.М. Науково-практична конференція з проблем підручників // Початкова школа. – 1975. – №12. – С. 89 – 91.

Рецензент: к.пед.н., доц. Безносок О.О., старший науковий співробітник науково-дослідного центру, Військовий інститут, Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Дудник А.А.

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ФАКТОРЫ УЧЕБНИКОВ В УКРАИНЕ ВО ВТОРОЙ ПОЛОВИНЕ XX ВЕКА

В статье представлено историко-педагогический анализ этапов создания учебников во второй половине XX века в УССР. Уделено внимание проблеме содержания учебников для чтения для учеников начальных классов, как важного периода формирования гражданского мировоззрения. Автор выделяет этапы развития содержания учебных пособий относительно социально-политических требований, дает оценку их воспитательным влияниям. Также проанализировано процесс внедрения теории развивающего обучения как инновации и важного психолого-педагогического условия образовательной деятельности, подчеркнута ее значимость как психолого-педагогического условия у формировании самостоятельного мышления.

Ключевые слова: содержание школьного образования, создание учебников, социальные условия, психолого-педагогические требования.

Dudnik A.A.

PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL FACTORS OF TEXTBOOKSFORMATION IN UKRAINE IN THE SECOND HALF OF XX CENTURY

The article takes the historical and pedagogical analysis of stages textbookformation in the second half of the XX century in USSR. In particular attention is paid to the content of reading textbooks for primary school age children as an important period of formation of future citizens. The author distinguishes stages of content textbooks relatively to socio-political demands, evaluates their educational influences. Also analyzed the implementation process theory of developmental education as innovations in educational activities and emphasized its importance as psychological and educational factors in the formation of independent thinking.

Keywords: content of school education, textbooksformation, social factors, psychological and pedagogical requirements.